

ANNELERİN ÇOCUKLARINI BESLEME SÜRECİNDEKİ BİLGİ VE TUTUMLARININ BELİRLENMESİ*
DETERMINING THE KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF MOMS IN THE PROCESS OF FEEDING
THEIR CHILDREN

Büşra AYDIN¹, Tuba ÖZAYDIN²

¹Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Ermenek Uysal Ve Hasan Kalan Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler, İlk ve Acil Yardım Programı, Karaman

²Selçuk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Konya

ÖZ

Bu çalışma, 9-36 aylık çocuğu olan annelerin çocuklarını besleme sürecindeki bilgi ve tutumlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı türde yapılmıştır. Çalışma Mart-Haziran 2020 tarihleri arasında, Konya'daki bir devlet hastanesinin, pediatri servislerinde yatarak tedavi gören 280 çocuğun anneleriyle yapılmıştır. Veriler; bir anket formu ve Beslenme Süreci Anne Tutumları Ölçeği kullanılarak yüz yüze toplanmıştır. Verilerin analizinde; ortalama, standart sapma, sayı, yüzde değerleri ile tek yönlü varyans analizi, bağımsız gruplarda t testi ve Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Annelerin çocuklarını besleme tutumları incelendiğinde %75.7'sinin beslenme eğitimi almadığı saptanmıştır. Annelerin %85.7'sinin çocuğunu ilk olarak anne sütü ile beslediği, %13.9'unun altıncı aydan önce ve %16.4'ünün altıncı aydan sonra ek besine başladığı belirlenmiştir. Annelerin Besleme Süreci Anne Tutumları Ölçeği puan ortalaması 70.12±14.01'dir. Annelerin besleme tutumları ile eğitim durumu, meslek, uzun süredir yaşanılan yer, aile tipi, çocuğun yaşı ve cinsiyeti, çocuğun doğum zamanı, iştah durumu ve öğünü tüketme süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır (p<0.05). İlde yaşayan, çekirdek aileye sahip olan, ilköğretim mezunu olan, ev hanımı olan, 2-3 yaş döneminde çocuğu olan ve kendi değerlendirmesine göre çocuğu iştahsız olan annelerin beslenme sürecine dair göstermiş olduğu tutumlar ile ilgili sorunların arttığı görülmüştür. Bu gruptaki bireylerin çocuk beslenmesi ile ilgili aile sağlığı merkezlerindeki bilgilendirmelerde öncelikle yer alabileceği düşünülmektedir.

ABSTRACT

This descriptive study was conducted to determine the knowledge and attitudes of mothers with 9-36 month old children in the process of feeding their children. The study was conducted with the mothers of 280 children who were hospitalized in the pediatric wards of a state hospital in Konya between March and June 2020. Data; It was collected face to face using a questionnaire form and the Nutrition Process Mother Attitudes Scale. In the analysis of data; mean, Standard deviation, number, percentage values and one-way analysis of variance, independent groups t-test and Kruskal Wallis test were used. When the mothers' feeding attitudes were examined, it was determined that 75.7% of them did not receive nutrition education. It was determined that 85.7% of the mothers fed their children with breast milk for the first time, 13.9% of them started complementary foods before the sixth month and 16.4% after the sixth month. The mean score of the Mothers' Feeding Process Mother Attitudes Scale is 70.12±14.01. It was determined that there was a statistically significant difference between mothers' feeding attitudes and education status, occupation, place of residence for a long time, family type, child's age and gender, child's birth time, appetite status and duration of meal consumption (p<0.05). It has been observed that the problems related to the attitudes of mothers, who live in the province, have a nuclear family, are primary school graduates, are house wives, have children at the age of 2-3 years, and whose children, according to their own assessment, have a lack of appetite, have increased. It is thought that individuals in this group can take part in the information about child nutrition in family health centers first.

Anahtar kelimeler: anneler, beslenme davranışı, besleme yöntemi, çocuk, tutum

Keywords: attitude, feeding behavior, feeding methods, mother

*Bu çalışmanın özeti, International Gevher Nesibe Health Sciences Conference-VII, April 16-17, 2021 Kayseri, Turkey kongresinde sunulmuştur.

Makale Geliş Tarihi : 03.08.2021
Makale Kabul Tarihi: 13.06.2022

Corresponding Author: Öğr. Gör. Büşra AYDIN, Seyran Mah. Muzaffer Tutar Cad. No:15/1 70400 Ermenek / KARAMAN
Büşra AYDIN, busrasolmaz0038@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0592-4769
Dr. Öğr. Üyesi Tuba ÖZAYDIN, tuba_demirel_70@hotmail.com, 0000-0002-3923-2197

GİRİŞ

Çocukluk döneminde fiziksel, mental ve sosyal gelişimin sağlıklı bir şekilde devam etmesinde beslenmenin yeri büyüktür (1). Çocukluk döneminde büyüme ve gelişme çok hızlı olduğu için bu dönemdeki beslenme, yaşamın diğer dönemlerinden daha önemlidir (2). Dünya genelinde beş yaşından küçük her üç çocuktan biri kötü beslenirken iki yaşından küçük her üç çocuktan ikisi de yetersiz besin almaktadır. Ayrıca beş yaş altındaki çocukların yaklaşık dörtte birinin bodur olduğu vurgulanmaktadır (3). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Amerikan Pediatri Akademisi (APA) ve Sağlık Bakanlığı gibi resmi kuruluşlar bebeklere ilk altı ay anne sütü haricinde hiçbir besin verilmemesi gerektiğini ve en az 24 aya kadar ek besin ile beraber anne sütüne devam edilmesi gerektiğini belirtmektedir (4,5,6). Ancak çocuk ve anneden kaynaklanan birtakım sorunlardan dolayı bazı çocukların anne sütü alma ve devam ettirme oranları beklenenden düşüktür. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (TNSA) 2018 verilerine göre ortalama sadece anne sütü ile beslenme süresi 1.8 ay olup, 2 aydan küçük bebeklerde sadece anne sütü alma oranı %59, 2-3. ayda %45'lere düşmektedir (7). DSÖ'ye göre ise altı aydan küçük bebeklerin %41'inin sadece anne sütü ile beslendiği, Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) tarafından 2019 yılında yayınlanan bebek ve küçük çocuk beslenme raporunda da altı aydan küçük bebeklerin sadece anne sütü ile beslenme oranının %42 olduğu belirlenmiştir (5, 8).

Beslenme yetersizliği kaynaklı yılda 1.3 milyon çocuk ölümüne engel olunabilmektedir (9). Çocukların beslenmeleri çok önemli olmasına rağmen bazı annelerin çocuklarının beslenmesi konusunda eksik veya yanlış bilgiye sahip oldukları vurgulanmaktadır (10, 11). Annelerdeki çocuklarını besleme konusundaki yetersizlikler ve yanlış davranışlar çocuklarda beslenme sorunlarına neden olabilmektedir (12). Bu dönemde ebeveynlerin çocuklarını besleme ısrarı, ödül ve ceza verme gibi tutumları çocuğun beslenme alışkanlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (13).

Beslenme, çocuk ve annenin etkin olduğu, karşılıklı iletişim ve temasın kurulduğu bir süreçtir (14). Annelerin çocuklarının doğru beslenme davranışında bulunmalarını sağlamak için dengeli bir beslenme programı oluşturmaları, çocuğa uygun cins ve miktardaki besini göstererek çocuğun yiyeceği miktarı kendisinin karar vermesini sağlamaları ve gerek gördüğünde bazı sınırlar koymaları önemlidir. Aile tutumunun, çocuklarda ileriki yaşlarda ortaya çıkabilecek yeme problemlerinin başlıca sebepleri arasında olabileceği belirtilmektedir (15). Çocukta reddedici beslenme davranışına engel olabilmek için ailelerin uygun beslenme tutumlarına özen göstermesi önemlidir. Ebeveynlerin çocuğu beslerken onu zorlamaması ancak yeterli ve dengeli şekilde beslemesi gereklidir (14). Bu yönü ile anneler bir yandan çocuklarını sağlıklı beslemek bir yandan da onları zorlamamak düşüncesiyle başa çıkmaya çalışmaktadır. Bu iki durum arasında kalan annelerin çocuklarını besleme tutumlarının nasıl olduğu ve nelerden etkilendiğinin belirlenmesi önem kazanmaktadır. Çocukluk döneminde besleme sürecini yönetmek anneler için zor bir süreçken çocuğu hastanede yatan anneler için daha önemli ve zorlayıcı bir süreçtir. Buna bağlı olarak bu çalışma, Konya'da bir devlet hastanesinde yatan 9-36

aylık çocukların annelerinin çocuk beslenmesine yönelik bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda araştırma soruları;

(I.) Annelerin çocuklarını besleme sürecindeki bilgi durumları nasıldır?

(II.) Annelerin çocuklarını besleme sürecindeki tutum düzeyleri nedir?

(III.) Annelerin çocuklarını besleme tutumları sosyodemografik, çocuk ve doğuma ilişkin özelliklere göre değişmekte midir?

GEREÇ VE YÖNTEM**Araştırmanın Türü**

Bu çalışma tanımlayıcı türdedir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Konya'da bir devlet hastanesinde süt çocuğu ve çocuk dahiliye servislerinde yatan 9-36 aylık çocukların anneleri oluşturmuştur. Evreni; süt çocuğu ve çocuk dahiliye servislerinde yıllık ortalama yatan 1200 çocuğun annesi oluşturmaktadır. Örnek büyüklüğünün hesaplanmasında evreni bilinen örnek büyüklüğü hesaplama formülü kullanılmıştır (16). Türker ve ark.'nın (2016) yaptığı çalışmada annelerin %38.9'unun (p:0.39; q:0.61) beslenme konusunda bilgilerinin yeterli olduğunun belirlendiği oran kullanılmıştır (17). Bu veriler doğrultusunda örnek büyüklüğü 280 olarak tespit edilmiştir. Mart-Haziran 2020 tarihleri arasında belirtilen servislerde yatmakta olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 280 anne, gelişim güzel örneklemeye yöntemi ile seçilmiştir. Çocuğunda kronik bir hastalık (diyabet, kalp hastalıkları vb.) ve beslenme bozukluğu olan (sindirim sistemi vb. hastalığa bağlı) anneler çalışma dışında tutulmuştur.

Veri Toplama Araçları ve Tekniği:

Verilerin toplanmasında bir anket formu ve Beslenme Süreci Anne Tutumları Ölçeği (BSATÖ) kullanılmıştır. Veriler hastane ortamında, annelerle yüz yüze görüşülerek araştırmacı tarafından toplanmıştır.

Anket Formu: Araştırmacı tarafından literatür (11,18) doğrultusunda hazırlanan anket formu; sosyodemografik, çocuk, doğum ve annelerin çocuklarını besleme konusundaki bilgi özelliklerine ilişkin sorulardan oluşmaktadır. Sosyodemografik özelliklerde: yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, medeni durum; çocuğa ve doğuma ilişkin özelliklerde: çocuğun kaç aylık olduğu, kaçınıcı çocuk olduğu; annelerin çocuklarını besleme konusundaki bilgisine yönelik özelliklerde: annenin kendi değerlendirmesine göre çocuğun iştah durumu, çocuğu ne kadar sıklıkla beslediği, hangi besinlerle beslediği ve besleme süresi sorgulanmıştır.

Beslenme Süreci Anne Tutumları Ölçeği (BSATÖ):

Dilsiz ve Dağ (2018) tarafından Türkçe olarak geliştirilen ölçek hiçbir zaman, nadiren, ara sıra, genellikle ve her zaman seçeneklerinden oluşan beşli likert tipindedir. "Öğün sırasındaki Negatif Duygu Durumu", "Yetersiz/Dengesiz Beslenmeye İlişkin Tutumlar", "Negatif Besleme Stratejileri", "Zorla Besleme" ve "Diğerlerinin Görüşüne Tepki" olmak üzere beş alt boyuttan ve 27 sorudan oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 27, en yüksek puan ise 135'tir. Her bir alt boyut ve toplam puanın artması annelerin beslenme sürecine ilişkin göstermiş olduğu tutumlarla ilgili sorunların arttığını

belirtmektedir. Ayrıca ölçeğin bir kesim noktası bulunmamaktadır. Faktörlerin birlikte açıkladığı toplam varyans oranı %56.49'dur. Ölçeğe ait Cronbach α iç tutarlılık katsayısı 0.91'dir. Faktörlere ait hesaplanan iç tutarlılık katsayıları 0.70 ile 0.92 arasında değişmektedir. Ölçeğe ait olarak hesaplanan test tekrar test güvenilirlik değeri 0.94'tür. Ölçeği oluşturan faktörlere ait güvenilirlik katsayısı 0.80 ile 0.91 arasında bulunmuştur (2).

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS Statistics 20(Statistical Package for the Social Sciences, version 20) programı kullanılmıştır ve istatistiksel anlamlılık sınırı %95 güven aralığında $p < 0.05$ kabul edilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler, kategorik değişkenler için n , %, sürekli yapıdaki değişkenler için verilerin normallik varsayımı incelenerek Ortalama \pm Standart Sapma (*Min-Max*) değerleri ile sunulmuştur. Sürekli yapıda değişkenlerin dağılım varsayımlarının incelenmesinde Kolmogorov Smirnov testi kullanılmıştır. Normal dağılım varsayımı sağlanan sürekli değişkenlerin bağımsız iki grup karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla bağımsız grup karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü varyans analizi uygulanırken varyansların homojenliği Levene testi ile değerlendirilmiştir. Normal dağılım varsayımı sağlanmayan sürekli değişkenlerin ikiden fazla bağımsız grup kategorisine göre karşılaştırılmasında Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. İstatistiksel olarak gruplar arasında farklılık bulunması durumunda post-hoc çoklu karşılaştırma testlerinden Bonferroni testi ile gruplar arası karşılaştırmalar değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışmanın yürütülebilmesi için Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Yerel Etik Kurulu'ndan 2020/135 sayılı ve 18.03.2020 tarihli Etik Kurul Onayı alınmıştır. Araştırma öncesinde katılımcılardan aydınlatılmış onam alınmıştır.

BULGULAR

Annelerin %36.4'ünün 25-29 yaş grubunda ve yaş ortalamalarının 29.13 ± 5.39 olduğu belirlenmiştir. Annelerin %58.6'sının üniversite/üzeri eğitim düzeyine sahip olduğu, %38.2'sinin memur olduğu, %97.1'inin evli ve çekirdek aileye sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan bireylerin %61.1'i en uzun süre ilde yaşadığını ve %62.1'i ekonomik durumunu orta olarak algıladığını belirtmiştir (Tablo I).

Annelerin %20.7'si 9-12 aylık, %44.3'ü 13-24 aylık ve %35.0'ı 25-36 aylık çocuğa sahiptir. Annelerin %59.6'sının 9-36 aylık olan çocuğunun ilk çocuğu olduğu ve %52.1'inin çocuğunun cinsiyetinin erkek olduğu belirlenmiştir. Bireylerin %59.3'ünün bir canlı doğum gerçekleştirdiği ve %77.5'inin çocuklarını planlı bir şekilde dünyaya getirdiği tespit edilmiştir. Annelerin kendi değerlendirmelerine göre %20.7'si çocuklarının iştahsız olduğunu, %79.3'ü ise iştahlı olduğunu ve %48.9'u çocuklarının bir öğünü yaklaşık 30 dakikada tükettiğini belirtmiştir (Tablo II).

Çalışmaya dahil edilen annelerin anne sütü verme ve ek besine başlama konusundaki bilgi durumları incelendiğinde; annelerin %85.7'sinin çocuğunu ilk olarak anne sütü ile beslediği ve çocuğunu ortalama 20.78 ± 0.53 ay emzirdiği belirlenmiştir. Annelerin %13.9'unun altıncı aydan önce, %16.5'inin altıncı aydan sonra ve %

Tablo I. Annelerin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı (n=280)

Değişkenler (n=280)	Sayı	%
Yaş		
18-24	51	18.2
25-29	102	36.4
30-34	79	28.2
35 ve üzeri	48	17.2
Eğitim durumu		
İlkokul	20	7.1
Ortaokul	25	8.9
Lise	71	25.4
Üniversite ve üzeri	164	58.6
Mesleği		
Ev hanımı	85	30.4
Memur	107	38.2
Diğer	88	31.4
Medeni durumu		
Evli	272	97.1
Bekâr/Boşanmış	8	2.9
Aile tipi		
Çekirdek aile	272	97.1
Geniş aile	8	2.9
En uzun süre yaşanan yer		
İl	171	61.1
İlçe	95	33.9
Köy	14	5.0
Ekonomik durum algısı		
Kötü	14	5.0
Orta	174	62.1
İyi	92	32.9
TOPLAM	280	100.0

Tablo II. Annelerin 9-36 aylık çocuklarına ve doğuma ilişkin özelliklerinin dağılımı (n=280)

Değişkenler	Sayı	%
Çocuğun yaşı (ay)		
9-12	58	20.7
13-24	124	44.3
25-36	98	35.0
Kaçıncı çocuk olduğu		
1	167	59.6
2	79	28.2
3 ve fazlası	34	12.1
Çocuğun cinsiyeti		
Kız	134	47.9
Erkek	146	52.1
Çocuğun iştah durumu		
İştahlı	222	79.3
İştahsız	58	20.7
Çocuğun bir öğünü tüketme süresi		
Yaklaşık 10 Dakika	54	19.3
Yaklaşık yarım saat	137	48.9
Yarım saatten daha uzun	89	31.8
Çocuğun gebeliğin kaçınıncı haftasında doğduğu		
Preterm (37. gebelik haftasından önce)	16	5.7
Term (37. gebelik haftasından sonra)	258	92.1
Postterm(42. haftadan sonra)	6	2.1
Canlı doğum sayısı		
1	166	59.3
2	81	28.9
3 ve üzeri	33	11.8
Gebeliğin planlı olma durumu		
Evet	217	77.5
Hayır	63	22.5
TOPLAM	280	100.0

68.6'sının altıncı ayda ek besine başladığı saptanmıştır. Katılımcıların%35.0'ı ek besine ilk olarak yoğurt ile, %32.5'i meyve püresi ile ve %26.4'ü sebze püresi ile başladığını belirtmiştir. Bireylerin %70.0'ünün çocuklarını günlük dört öğünden fazla beslediği, %57.9'unun çocuğuna kendisinin baktığı ve %21.1'inin ise çocuğuna bir yakınının baktığı tespit edilmiştir. Katılımcıların %86.4'ü çocuğun 24 ay anne sütü alması gerektiğini bildiğini ifade etmiştir. Annelerin %55.7'si çocuğunu beslerken bir başkasından yardım aldığını, %24.3'ü beslenme eğitimi aldığını ve eğitim alanların %76.4'ü bu eğitimi sağlık personelinin, %19.1'i makale/bilimsel yayından ve %4.5'i ise sosyal medya/internette aldığını belirtmiştir. Annelerin %94.3'ünün telefonunda çocuk beslenmesine yönelik uygulama olmadığı, %63.6'sının çocuğunu beslerken sosyal medyadan destek almadığı ve %78.6'sının çocuklarını beslerken paketli yiyecek kullanmadıkları belirlenmiştir (Tablo III). Baby Led Weaning (BLW) tablosu dikkate alınarak annelerin bebek beslenme bilgisi ile ilgili sorulara verdikleri biliyorm seçeneği doğru yanıt olarak kabul edilmiş ve doğru cevaplama oranı %82.9olarak tespit edilmiştir (Tablo IV). (<https://blwturkiye.com/hangi-ayda-ne-yenir/>)

Araştırma kapsamına alınan annelerin BSATÖ toplam puan ortalaması 70.12±14.01'dir. İlçede ve ilde yaşayan annelerin BSATÖ toplam puan ortalamalarının benzer ancak köyde yaşayan annelerin puan ortalamasından daha yüksek olduğu saptanmıştır (p<0.05). Aile tipi ile BSATÖ toplam puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ve çekirdek aile tipine

sahip olanların puan ortalamasının geniş aile tipine sahip olanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (p<0.05) (Tablo V).

Annelerin BSATÖ toplam puan ortalamaları ile eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu (p<0.05) ve bu farkın eğitim durumu üniversite ve üzerinde eğitim alan annelerden kaynaklandığı bulunmuştur. Bonferroni testi ile farklılığın eğitim durumu üniversite ve üzeri olan annelerden kaynaklandığı, bu gruptakilerin BSATÖ toplam puan ortalamasının diğer gruplara göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. BSATÖ toplam puan ortalamaları ile anne mesleği arasında istatistiksel olarak fark olduğu saptanmıştır (p<0.05). Ev hanımı ve diğer meslek grubuna mensup olan annelerin BSATÖ toplam puan ortalamalarının benzer ancak memur olan annelerin BSATÖ toplam puan ortalamalarının her iki gruptan daha düşük olduğu belirlenmiştir. BSATÖ toplam puan ortalaması ile annelerin yaş ve gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (p>0.05)(Tablo V).

Çocuğu 9-12 ay aralığında olan annelerin BSATÖ toplam puan ortalamaları ile çocuğu 25-36 ay aralığında olan annelerin BSATÖ toplam puan ortalamaları birbirine benzer ancak çocuğu 13-24 ay aralığında olan annelerin BSATÖ toplam puan ortalamalarının diğer iki gruptan daha düşük olduğu bulunmuştur (p<0.05) (Tablo VI.). Planlı olarak hamile kalan annelerin BSATÖ toplam puan ortalamaları, planlı olarak hamile kalmayanların BSATÖ toplam puan ortalamalarından daha düşük bu-

Tablo III. Annelerin anne sütü verme ve ek besine başlama konusundaki bilgi durumları (n=280)

Değişkenler	Sayı	%
Çocuğu ilk olarak besleme şekli		
Anne sütü	240	85.7
Mama	2	0.7
Anne sütü+mama	38	13.6
Çocuğun anne sütü alma süresi X ± SS (min-max)	20,78±0,53 (ay) (1-24)	
Ek besine başlama zamanı		
6. aydan önce	39	13.9
6. ayda	195	69.6
6. aydan sonra	46	16.4
Ek besine ilk hangi besin ile başladığı		
Meyve püresi	91	32.5
Sebze püresi	74	26.4
Yoğurt	98	35.0
Yumurta sarısı	10	3.6
İnek sütü ve pirinç unu	7	2.5
Çocuğa günlük verilen ana öğün sayısı		
Günde 1-2 kez	23	8.2
Günde 3-4 kez	61	21.8
Günde 4 öğünden fazla	196	70.0
Çocuğa şu anda kim bakıyor		
Kendim bakıyorum	162	57.9
Yakınım bakıyor	59	21.1
Ücretli bakıcı bakıyor	53	18.9
Çocuğum kreşe/anasınıfına gidiyor	6	2.1
Anne sütünü ne kadar süre vermek gerekir		
6 ay	8	2.9
12 ay	30	10.7
24 ay	242	86.4
Çocuğa yemek yedirirken bir başkasının yardım etme durumu		
Ediyor	156	55.7
Etmiyor	124	44.3
Çocuk beslenmesine ilişkin eğitim alma		
Aldı	68	24.3
Almadı	212	75.7
Çocuk beslenmesine ilişkin eğitimi kimden aldıkları (n:68)		
Sağlık personeli	52	76.4
Sosyal medya/İnternet	3	4.5
Makale/Bilimsel Yayın	13	19.1
Telefonda çocuk beslenmesine yönelik uygulama		
Var	16	5.7
Yok	264	94.3
Sosyal medyadan destek		
Alıyor	102	36.4
Almıyor	178	63.6
Paketli yiyecek		
Kullanıyor	60	21.4
Kullanmıyor	220	78.6
TOPLAM	280	100.0

lunmuştur ($p<0.05$). Çocuğunun cinsiyeti erkek olan annelerin BSATÖ toplam puan ortalamaları çocuğunun cinsiyeti kız olan annelerin BSATÖ toplam puan ortalamalarından daha düşük bulunmuştur ($p<0.05$) (Tablo VI.). BSATÖ toplam puan ortalaması ile çocuğun doğum zamanı arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Çocuğunu preterm ve postterm olarak dünyaya getiren annelerin BSATÖ toplam puan ortalamalarının benzer ancak çocuğunu termde dünyaya getiren annelerin BSATÖ toplam puan ortalamalarının diğer iki gruptan daha düşük olduğu belirlenmiştir. Annelerin BSATÖ toplam puan ortalamaları ile çocuğun iştah durumu arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Annelerin kendi değerlendirmesine göre çocuğu iştahlı olanların BSATÖ toplam puan ortalamaları çocuğu iştahsız olanlardan

daha düşüktür. Katılımcıların BSATÖ toplam puan ortalamaları ile çocuğun bir öğünü tüketme süresi arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Çocuğu yaklaşık 10 dakikada beslenen annelerin BSATÖ toplam puan ortalamaları, çocuğu yaklaşık yarım saat ve yarım saatten daha uzun sürede beslenen annelerin BSATÖ toplam puan ortalamalarından daha yüksektir ($p<0.05$). BSATÖ puan ortalaması ile çocuğun kaçınıcı çocuk olduğu ve annelerin canlı doğum sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0.05$) (Tablo VI).

TARTIŞMA

Bebek ve çocukların %25-50'sin de yetersiz beslenme, besin seçimi, yemekten kaçınma gibi beslenme sorunları

Tablo IV. Annelerin ek besine yönelik bilgilerinin dağılımları (n:280)

İfadeler	Biliyorum		Bilmiyorum		Kararsızım	
	S	%	S	%	S	%
Bebeklere ilk 6 ay yalnızca anne sütü verilmelidir.	268	95.7	9	3.2	3	1.1
Bir yaş öncesinde inek sütü verilmez.	241	86.1	31	11.1	8	2.8
Bir yaş öncesinde bal verilmez.	252	90.0	19	6.8	9	3.2
Çocuğa çeşmeden su verilmez.	177	63.2	28	10.0	75	26.8
Yumurta sarısı bir yaştan önce verilmez.	214	76.4	30	10.7	36	12.9
Bir yaştan önce tuz ve şeker kullanılmaz.	201	71.8	18	6.4	61	21.8
*Ek besinlere geçişte üç gün kuralına uyarak besleme yapılmalıdır.	219	78.2	40	14.3	21	7.5
Bir yaş öncesi bebeklere domates verilmez.	215	76.8	31	11.1	34	12.1
İki yaş öncesi bebeklere patlıcan verilmez.	220	78.6	27	9.6	33	11.8
İki yaş öncesi bebeklere mantar verilmez.	252	90.0	17	6.1	11	3.9
Çilek bir yaştan önce verilmez.	246	87.8	17	6.1	17	6.1
Bir yaş öncesinde konserve besinler verilmez.	253	90.4	13	4.6	14	5.0
Doğru cevaplama oranı (%)			82.9			

*Bir besinin üçgün art arda verilmesi.

Not: Bu tablo BLW tablosu dikkate alınarak yorumlanmıştır (<https://blwturkiye.com/hangi-ayda-ne-yenir/>).**Tablo V.** Beslenme süreci anne tutumları ölçek puanının (BSATÖ) tanımlayıcı özelliklere göre değişimi

Özellikler X ± SS test ve p değeri		
Yaş		
18-24	74.72±12.32	F: 2.406 ap:0.068
25-29	69.17±13.36	
30-34	68.56±13.32	
35 ve üzeri	69.77±16.52	
Ekonomik durum algısı		
Kötü	74.14±15.92	F:1.041 ap:0.355
Orta	69.33±14.34	
İyi	70.97 ±12.58	
Aile tipi		
Çekirdek	80.87±17.11	t:2.241 bp:0.026
Geniş	69.80±13.67	
En uzun süre yaşanan yer		
*İl	77.50±13.34	F:3.398 ap:0.035 x>z,y>z
*İlçe	71.53±14.64	
*Köy	68.72±13.27	
Anne eğitim durumu		
*İlkokul	73.55±17.53	F:8.982 ap:0.001 x>r,y>r z>r
*Ortaokul	77.92±11.93	
*Lise	74.16±13.63	
*Üniversite ve üzeri	66.75±12.78	
Anne mesleği		
*Evhanımı	75.29±14.22	F:14.689 ap:0.001 x>y,z>y
*Memur	65.04±12.47	
*Diğer	71.28±13.14	

*Tek Yönlü Varyans Analizi; ^bBağımsız Gruplarda t Testi; x,y,z: Bonferroni Test

rapor edilmiştir (14). Bu çalışmada annelerin çocuk beslenmesine yönelik bilgi ve tutumları incelenmiştir. Bu araştırmada annelerin BSATÖ puan ortalaması 70.12±4.01 olarak bulunmuştur. Yılmaz (2020)'in bir devlet hastanesinin çocuk polikliniklerine başvuran 9-72 ay arasındaki çocukların anneleri ile yaptığı çalışmada annelerin aynı ölçekten elde edilen puan ortalamalarının 75.20±17.49 olduğu ve beslemeye ilişkin gösterilen tutumlarda orta düzeyde sorunların olduğu be-

lirlenmiştir (14). Mutcalı Kuran (2021)'in bir anaokulunda öğrenim gören 248 öğrencinin annesi ile yaptığı çalışmada bu değer 54.0±16.0 olarak saptanmıştır (19). Fışkın ve Ölçer (2022)'in çalışmasında ise BSATÖ toplam puan ortalaması 61,66±18,92 olarak tespit edilmiştir (20). Kullanılan ölçeğin minimum ve maksimum değerleri (27-135) ve ölçekten alınan düşük puanın olumlu tutumu gösterdiği dikkate alındığında bu çalışmaya

katılan annelerin çocuk besleme tutumlarının orta düzeyde olduğu söylenebilir. İncelenen bazı çalışmalarda ve bu çalışmada annelerin orta düzeyde çocuklarını besleme sorunu yaşamaları sağlık profesyonelleri tarafından değerlendirilmesi ve desteklenmesi gereken bir konu olduğunu göstermektedir.

Yaşamının ilk altı ayında yalnızca anne sütü alan çocuklar tüm besin ve sıvı gereksinimlerini karşılayabilmektedir (4). Bu çalışmada altı aydan küçük çocuklarda sadece anne sütü ile beslenme oranı %69.6'dır. Şahin ve Özyurt (2017)'un bir Aile Sağlığı Merkezi (ASM)'nde 0-24 aylık çocuğu olan 140 anne ile yaptıkları çalışmalarında bu oran %56.4 (21), Gümüştakım ve ark. (2017)'nin ASM'de 0-2 yaş arasında çocuğu olan toplam 250 anneyi kapsayan çalışmalarında %60.4 (22), Durmuş ve ark. (2020)'nin 200 anneyi dahil ettikleri çalışmalarında %42.5 (23), Norveç, Amerika Birleşik Devletleri, Meksika, İtalya ve Avustralya'da yapılan çalışmalarda ise sırasıyla %7; %14; %24; %42.3 ve %50 olarak belirtilmiştir (24-28). TNSA 2018'de ise bu oran %41 olarak bulunmuştur (7). Bu bulgu diğer araştırma bulgularından yüksektir. Çalışma sonuçları doğrultusunda ilk altı ayda sadece anne sütü ile besleme oranının Türkiye'de yüksek olduğu görülmektedir. Bu çalışmadaki oranın yüksek olmasının nedeni örneklem grubundaki kadınların çoğunun üniversite ve üzerinde eğitim düzeyine sahip olması olabilir.

Bu çalışmada, kadınların çocuğuna anne sütü verme süresi ortalaması 20.78±0.53 ay olarak bulunmuştur. TNSA 2018'de ise 0-35 aylık çocuklar için bu değer 16.7 aydır (7). Yetim ve ark. (2015)'nin İğdir'da 20-36 ay arası çocuğu olan ve hastaneye başvuran annelerle yaptıkları çalışmada, çocuğuna anne sütü verme süre ortalaması 17±8 ay olarak tespit edilmiştir (29). Şahin ve Özyurt (2017)'un 0-24 aylık çocuğu olan kadınlarla yaptıkları çalışmada ise anne sütü verme süre ortalaması 8.5±6.2 ay olarak bulunmuştur (21). Norveç'te yapılan bir çalışmada bu süre 10.1±3.1 ay olarak saptanmıştır (24). DSÖ en az 24 aya kadar ek besin ile beraber anne sütüne devam edilmesini gerektiğini önermektedir (5). Çalışma bulgusu diğer çalışmalara göre daha yüksektir. Bu durum araştırmanın yapıldığı hastanenin anne ve bebek dostu hastane olmasından kaynaklı olabilir. Bu doğrultuda gebelik sürecinden itibaren anne sütünün en az iki yaşına kadar çocuğa verilmesi ile ilgili annelerin bilgilendirilmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, annelerin %86.1'i ilk altı ay çocuklara sadece anne sütü verilmesinin yeterli olduğunu belirtmiştir. Çocuk polikliniğine başvuran annelerin ek besinlere başlama süresinin ortalama 5.8±0.85 ay olduğu ve %23.2'sinin ek besine altıncı aydan önce başladığı saptanmıştır (30). Gümüştakım ve ark. (2017)'i altıncı aydan önce sadece anne sütü verme sıklığını %60,4 olarak bulmuştur (22). Doğan (2019)'ın hastanede 0-36 ay arasında çocuğu olan annelerle yaptığı çalışmada ise bu oran %91.4 olarak belirlenmiştir (11). Çalışma bulgumuz literatürle benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmada, çocuk beslenmesi ile ilgili bilgi sorularını doğru cevaplama oranı %82.9'dur ve en çok doğru yanıt veren grup üniversite mezunu olan annelerdir. Çocukların sağlıklı büyüme ve gelişmesi beslenme, aile ve fiziksel ortam gibi birçok unsurdan etkilenmektedir. Ailenin kültürel düzeyi ve sosyo-ekonomik olanakları

çocuğun beslenmesinde önemli belirleyicilerdendir (15). Doğan (2019)'ın çalışmasında çocuk beslenmesine yönelik soruları doğru cevaplama oranı %53.2 bulunmuştur (11). Araştırmaya katılan annelerin sorulara doğru cevap verme oranlarının yüksek olması günümüzde BLW besleme yönteminin anneler tarafından bilindiğini göstermektedir. Bu yöntemin bilinmesinde artan sosyal medya kullanımının etkili olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada, annelerin %24.3'ünün çocuk beslenmesi konusunda çeşitli kaynaklardan eğitim aldıkları tespit edilmiştir. Anne ve ailesinin anne sütü verilmesine yönelik tutumlarını incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada anneye doğum öncesi ve sonrasında sağlık profesyonelleri tarafından verilen eğitimin anne sütü ile beslenme oranını arttırdığı ve erken ek besine başlamayı engellediği ortaya konulmuştur (31). Eker ve Yurdakul (2006)'un annelerin bebek beslenmesi ve anne sütü vermeye ilişkin bilgi ve uygulamalarını belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada annelerin çocuk beslenmesi konusunda bilgi alma oranının %55.4 olduğu ve annelerin %47.8'inin bu bilgiyi ebe/hemşirelerden aldıkları belirlenmiştir (32). Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörlerin incelediği bir başka çalışmada ise annelerin %62.2'sinin sağlık personeli tarafından bilgilendirildikleri tespit edilmiştir (33). Çalışma bulgusu diğer çalışmalara göre düşük bulunmuştur. Bu farklılığın örneklem grubundan ve çalışma yerinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Annelere çocuk beslenmesi konusunda; anne sütü alma süresi, ek besine geçiş, ek besin hazırlama teknikleri ve çocuğun ek besine olan ihtiyacı konularında sağlık çalışanları tarafından detaylı bilgi verilmesinin önemli olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada, eğitim durumu üniversite ve üzeri, memur, köyde uzun süre yaşayan ve geniş aile tipine sahip olan annelerin çocuklarını besleme tutumlarının olumlu yönde arttığı belirlenmiştir. Literatürde eğitim düzeyinin artmasının annelerin çocuklarını besleme tutumunu olumlu yönde geliştiren önemli bir faktör olduğu görülmektedir (21,22,34). Bu çalışmada annelerin çoğunluğu (%58.6) üniversite/üzeri mezundur ve BSATÖ puan ortalaması ortaokul ve lise mezunu kadınlarda üniversite/üzeri mezunu kadınlara oranla daha yüksektir. Topal ve ark.'nın (2017) yaptığı çalışmada, annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuk beslenmesine karşı tutumunun da olumlu olduğu belirlenmiştir (18). Öğrenim düzeyi düşütkçe anneler formül mama tanıtımlarından daha fazla etkilenmekte ve çocuğunu mama ile beslemeyi ayrıcalık olarak görmektedir (35). Eğitim düzeyi arttıkça annelerin daha bilinçli ve tutarlı kararlar verdiği düşünülmektedir. Yıldız ve Gölbaşı (2020)'nin çalışmasında çekirdek aile yapısına sahip olan, çalışan ve beslenme konusunda eğitim alan annelerin çocuklarını besleme tutumlarının diğerlerine göre daha olumlu olduğu belirlenmiştir (36). Beslenme tutumları ile annelerin sosyodemografik özelliklerinin karşılaştırıldığı çalışmalar sınırlıdır. Ancak geniş aile yapısına sahip ailelerde çocukla daha fazla kişinin ilgilenmesi nedeniyle annenin yükünün azaldığı ve bunun annenin besleme tutumunda olumlu etki gösterdiği düşünülmektedir.

Çalışmada ev hanımı olan annelerin BSATÖ puan ortalaması çalışan annelerin puan ortalamasından daha yüksek çıkmıştır. Bu bulgu doğrultusunda çalışan annelerin

çocuk besleme tutumlarının daha olumlu olduğu söylenebilir. Akın ve ark. (2021)'nin 0-6 aylık bebeği olan annelerle yaptıkları çalışmada annelerin %24.5'inin çalıştığı ve çalışan annelerin beslenme tutumlarının çalışmayan annelere göre daha olumlu olduğu belirlenmiştir (37). Ancak Fışkın ve Ölçer (2022)'in çalışmasında çalışan annelerin puan ortalamasının çalışmayan annelere oranla anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve bu doğrultuda çalışmayan annelerin çocuk besleme tutumlarının daha olumlu olduğu tespit edilmiştir (20). Çalışan anneler genellikle çalışma şartları, yorgunluk, çocuğa yeterli vakit ayıramama, kurumda anne sütü vermeyi destekleyen uygulamaların yetersiz olması vb. nedenlerle çocuk beslenmesi konusunda daha olumsuz tutum göstermektedirler (35). Çalışan ve çalışmayan annelerin çocuk besleme tutumlarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu çalışmada annelerin daha olumlu tutuma sahip olmalarında kadınların genel olarak eğitim düzeylerinin yüksek olması etkili olmuş olabilir.

Bu araştırmada, ilçede ve ilde yaşayan annelerin BSATÖ toplam puan ortalamalarının benzer ancak köyde yaşayan annelerin puan ortalamasından daha yüksek ve farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Buna göre köyde yaşayan annelerin beslenme tutumlarının daha olumlu olduğu söylenebilir. Bu durum bize il ve ilçelerde yaşamın daha hareketli olmasından ve annelerin bu hareketliliğe ayak uydurmaya çalışmasından dolayı çocuklarını beslemede daha sabırsız olduğu ve böylece besleme tutumlarının da daha olumsuz olduğunu düşündürebilir. Yaman ve Balcı (2019)'nin çalışmasında ise anne sütü verme oranı, il ve ilçe merkezlerinde yaşayanlarda kırsal kesimde yaşayanlara göre daha yüksek olmasına rağmen gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır (38). Beslenme tutumları ile annelerin uzun süre yaşanan yer özelliklerinin karşılaştırıldığı çalışmalar sınırlıdır.

Ayrıca bu çalışmada çocuğu 25-36 ay aralığında olanların, plansız gebe kalanların, kız çocuğu olanların, birden fazla çocuğu olanların ve preterm dönemde doğum yapanların çocuklarını besleme tutumlarının olumsuz yönde arttığı belirlenmiştir. Planlı gebelik durumu ve çocuğun beslenme şekli arasındaki ilişkiye bakıldığı zaman, Doğan (2019)'in hastaneye başvuran 0-36 aylık çocuk anneleriyle yaptığı çalışmada bebeğini sadece anne sütü ile besleyen annelerin %88.9'unun planlı gebelik gerçekleştirdiği tespit edilmiştir (11). Plansız gebelik yaşayan annelerin doğum sonrasında çocuk besleme tutumlarının da olumlu olmadığı düşünülmektedir. Akın ve ark. (2021)'nin çalışmasında bir çocuğu olan annelerin iki ve daha fazla çocuğu olan annelere göre çocuk beslenmesinde pozitif bir tutum içerisinde oldukları saptanmıştır (37). Doğan (2019)'in çalışmasında sahip olunan çocuk sayısına göre annelerin beslenme bilgi düzeyini doğru yanıtlama oranları karşılaştırıldığında, tek çocuğa sahip olanların, iki ve üzeri çocuğa sahip olanlara göre daha düşük olduğu tespit edilmiş ancak gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan önemli bulunmamıştır (11). Yapılan başka bir çalışmada ise bir çocuğu olan annelerin erken ek besine başlama sıklığının %50.8, iki ve daha fazla çocuğu olanların ise sıklıklarının sırasıyla %35.7 ve %34.6 olarak saptanmıştır (39). Bir çocuğu olan annenin çocuğuna daha fazla zaman ayırabileceği ve daha sabırlı olabileceği

tahmin edilerek besleme tutumlarının olumlu olacağı düşünülmektedir. Öte yandan annelerin gebelik sayıları arttıkça daha fazla bebek beslenmesi konusunda bilinçlendiği de düşünülebilir. Yıldız (2019)'ın çalışmasında ise erken doğumun olumsuz besleme tutumu için bir risk faktörü olduğu sonucuna ulaşılmıştır (40). Erken doğan çocuklarda beslenme problemlerinin görülebileceği ve çocuğun olması gereken zamandan daha önce doğmasının annede kaygı oluşturacağı varsayılırsa annenin besleme tutumunun olumsuz etkileneceği düşünülmektedir. Aydın (2021) dokuz ve 12. aylık çocuğu olan annelerin besleme tutumları arasında fark olmadığını ve zaman içerisinde bu sorunlarda azalma olmadığına işaret etmektedir (41). Bu çalışmada çocuğu 25-36 ay aralığında olan annelerin besleme tutumlarının olumsuz yönde artmaktadır. Çocuklar bu yaş aralığında bebektikten çocukluğa geçmektedir. Çocukların kendilerinin bir şeyler yaptığını fark ettiği ve bağımsızlık duygusunu kazanmaya başladığı dönemdir. Otoriteye karşı direnç ve inatlaşma duygularına sık rastlanmaktadır (42). Bu annelerin olumsuz tutumunun çocuğun psikososyal gelişim döneminden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmada çocuğu kendi değerlendirmesine göre iştahsız olanların ve çocuğu bir öğünü 10 dakikada tüketen annelerin çocuklarını besleme tutumlarının olumsuz yönde arttığı belirlenmiştir. İnceleme çocukların beslenme davranışlarına ilişkin ebeveyn algıları ile ebeveyn besleme uygulamaları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada iştahsız ve besin seçen çocuğa sahip ebeveynlerin daha fazla yeme baskısı yaptığı sonucuna ulaşılmıştır (43). Çocuk beslenmesinde çocuğa sevgi ve sabırla yaklaşmanın önemli ve çocuğun beslenmesinde yararlı olduğu vurgulanmaktadır (14). Ebeveynlerin yararlı olduğuna inandığı besinleri çocuğunun tüketmesi konusundaki ısrarları çocukların olumsuz beslenme davranışı geliştirmesine neden olmaktadır (15). İştah az olan çocuklara yönelik yapılan cezalandırma yöntemi de olumsuz beslenme davranışını etkilemektedir (44). Çalışmada çocuğu öğünü kısa sürede tüketen annelerin daha olumlu tutuma sahip olması beklenirken tam tersi bir sonuç bulunmuştur. Bu farklılık olumsuz tutuma sahip annelerin kısa sürede çocuk beslemesini tamamlamak istemesinden kaynaklanıyor olabilir. Çocukların beslenmesinde annelerin tutumlarının çocukların sağlıklı beslenme alışkanlığı kazanmasında etkili olduğu görülmektedir. Çocuğun beslenme konusunda tercihlerine saygı duyulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın yalnızca bir devlet hastanesine başvuran annelerden oluşması, sonuçların çalışma yapılan il ve bölgeyi temsil etmesi bu çalışmanın sınırlılıklarından biridir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukların beslenme tutumlarına önem vermek çocuğun sağlığı açısından önemlidir. Aileler, çocukların beslenme davranışlarının geliştirilmesinde önemli etkiye sahiptir. Çocuğun sağlıklı olma halinin en iyi şekilde sürdürülmesini desteklemek ve sağlığını en üst düzeye çıkarmak, ailelerin ve çocuklar ile çalışan sağlık personellerinin başlıca sorumluluğudur. Çalışmadan elde

edilen sonuçlara göre ilk altı ay sadece anne sütüyle beslenme ortalamasının üstündedir. Annelerin çoğunluğunun altı ay ve üzeri zamanda ek besine başladığı, ek besin olarak en fazla meyve ve sebze püresi verdiği saptanmıştır. Annelerin anne sütü ile ilgili bilgi alma durumu düşüktür ve bilgi alanların çoğu bu bilgiyi en çok sağlık personellerinden almaktadırlar. İlçe ve ilde yaşayan, çekirdek aileye sahip olan, ilköğretim mezunu olan, ev hanımı olan, 2-3 yaş döneminde çocuğu olan, plansız gebe kalan, kız çocuğu olan, preterm olarak doğum yapan ve çocuğu kendi değerlendirmesine göre işsahsiz olan annelerin çocuklarını beslenme sürecindeki tutumlarının olumsuz yönde arttığı belirlenmiştir. Hemşirelerin, bu grupta bulunan annelere çocuk beslenmesi ile ilgili eğitim ve danışmanlık hizmetlerinde öncelik vermesi önerilmektedir. Ayrıca doğumdan sonraki süreçte anne sütü veren annelerin desteklenmesi ve ek besine geçiş dönemi hakkında annelerin bilgilendirilmesi önerilmektedir.

Çıkar Çatışması

Bu araştırma makalesi ile ilgili beyan edilmesi gereken bir çıkar çatışması mevcut değildir.

Teşekkür

Çalışmaya katılan tüm annelere teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Ekinci MG. Okul öncesi çocuklarda beslenme. *Ayrıntı Dergisi* 2018; 5-59.
2. Dilsiz H. Beslenme süreci anne tutumları ölçeği (BSATÖ): geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi* 2018; 14:1-9.
3. United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF). <https://data.unicef.org/resources/global-nutrition-report-2020/>; Erişim tarihi: 25.06.2019.
4. American Academy of Pediatrics (AAP). Breast feeding and the use of human milk. 2012; 3:129.
5. World Health Organization. Infant and young child feeding. <https://www.who.int/newsroom/factsheets/detail/infant-and-young-child-feeding>; Erişim tarihi: 17.03.2022.
6. TC Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Anne sütünün teşviki ve bebek dostu sağlık kuruluşları programı. <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/cocukgergen-bp-liste/anne-s%C3%Bct%C3%BCn%C3%BCn-te%C5%9Fviki-ve-bebek-dostu-sa%C4%9Fl%C4%B1k-kurulu%C5%9Flar%C4%B1-program%C4%B1.html>; Erişim tarihi: 31.08.2020.
7. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA). http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/2018_TNSA_Ozet_Rapor.pdf; Erişim tarihi: 30.12.2020.
8. United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF). <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/%C3%A7hds-ve-ihiyariprotokoller-usul-kurallar%C4%B1-ile-%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1-komitesigenel-yorumlar%C4%B1>; Erişim tarihi: 23.03.2022.
9. Yılmaz G. 0-24 aylık bebeklerin beslenme şekillerinin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2019; 8(4):343-52.
10. Akova S, Yazar AS, Güven Ş ve ark. Anne sütü alan bebeklerin 0-36 ay arası büyüme ve gelişmelerinin değerlendirilmesi. *Dicle Tıp Dergisi* 2012; 39(4):542-6.
11. Doğan G. Annelerin bebek beslenmesine yönelik bilgi, tutum davranışları ile postpartum depresyon durumlarının değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2019; ss 51-56.
12. Şatır G, Çelik M, Kemhacıoğlu M. Emzirme döneminde olan annelerin bebek besleme alışkanlıkları ve etkileyen faktörler. *Medical Journal of Suleyman Demirel University* 2017; 24:3.
13. Baysal A. Çocukluk çağı şişmanlığı. *Beslenme ve Diyet Dergisi* 2016; 44(2):88-9.
14. Yılmaz G. Çocuklarda yeme davranışı ve annelerin besleme tutumları. *Eurasian Journal of Family Medicine* 2020; 9(2):109-16.
15. Erden G, Üstün B. Çocukluk döneminde yeme sorunları: beslenmede ilişkinin önemi. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2007; 47:541-52.
16. Erdoğan S, Nahcivan N, Esin N. Verilerin analizi ve yorumlanması. Kitap: *Hemşirelikte Araştırma Kitabı*, İstanbul 2014; ss 272.
17. Türker Y, Arslan B, Baş FY. Beden kütle indeksi düşük kişilerin biyopsikososyal yönden değerlendirilmesi. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi* 2016; 20(2):64-71.
18. Topal S, Çınar N, Altınkaynak S. Süt çocukluğu döneminde beslenme. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2016; 6(1):63-70.
19. Mutcalı Kuran S. Bir anaokulundaki öğrencilerin annelerinin evdeki beslenme tutumu ve ilişkili faktörler. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Denizli 2021; ss 54-60.
20. Fişkın G, Ölçer Z. Annelerin beslenmeleri ve çocuklarının beslenme sürecine yönelik tutumları arasındaki ilişki. *Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi* 2022; 7(1):53-61.
21. Şahin BB, Özyurt BC. Manisa'da yarı-kentsel bir bölgede 0-24 ay çocuklarda anne sütü alma durumu ve beslenme alışkanlıkları. *Turkish Journal of Public Health* 2017; 15(3):164.
22. Gümüştakım RŞ, Aksoy HD, Cebeci SE, ve ark. 0-2 yaş çocuklarda beslenme alışkanlıklarının değerlendirilmesi: çok merkezli çalışma. *Family Practice and Palliative Care* 2017; 2(1):1-8.
23. Durmuş SÇ, Ceylan M, Candoğan M, ve ark. Annelerin 0-24 aylık çocuklarını besleme davranışları: Kırıkkale ili örneği. *Sağlık ve Toplum Dergisi* 2020; 30(1):52-60.
24. Lande B, Andersen LF, Baerug A, et al. Infant feeding practices and associated factors in first six months of life: the Norwegian infant nutrition survey. *Acta Paediatr* 2003; 92:61-152.
25. Li R, Darling N, Maurice E, Barker L. Breast feeding rates in the United States by characteristics of the child, mother, or family: the 2002 National Immunization Survey. *Pediatrics* 2005; 117:7-31.

26. Gonzalez-Cassio T, Moreno-Macias H, Rivera JA, et al. Breast feeding practices in Mexico: results from the Second National Nutrition Survey 1999. *Salud Publica Mex* 2003; 45:89-477.
27. Betrini G, Perugi S, Dani C, et al. Maternal education and the incidence and duration of breast feeding: a prospective study. *J Pediatr GastroentNutr* 2003; 37:52-477.
28. Donath SM, Amir LH. Breast feeding and the introduction of solids in Australian infants: data from the 2001 National Health Survey. *Aust NZJ Public Health* 2005; 29:5-171.
29. Yetim A, Yetim Ç, Devocioğlu E. Iğdır'da annelerin süt çocuğu beslenmesi konusundaki bilgi ve davranışları. *Güncel Pediatri* 2015; 13(1):7-12.
30. Küçük Ö, Göçmen AY. Çocuk polikliniğine başvuran 6-24 ay arası sağlam çocukların değerlendirilmesi. *Bakırköy Tıp Dergisi* 2012; 8(1):28-33.
31. Ludvigsson JF. Breast feeding in Bolivia-information and attitudes. *BMC Pediatrics* 2003; 3(1):1-12.
32. Eker A, Yurdakul M. Annelerin bebek beslenmesi ve emzirmeye ilişkin bilgi ve uygulamaları. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 2006; 15(9):158-163.
33. Ünsal H, Atlıhan F, Özkan H, Targan Ş, Hassoy H. Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2005; 48(3):226-33.
34. Al-Sahab B, Lanes A, Feldman M, Tamim H. Prevalence and predictors of 6-month exclusive breast feeding among Canadian women: a national survey. *BMC Pediatr* 2010; 10:20.
35. Altamimi E, Al Nsour R, Al Dalaen D, Almajali N. Knowledge, attitude, and practice of breast feeding among working mothers in South Jordan. *Workplace Health Saf* 2017; 65(5):210-8.
36. Yıldız İ, Gölbaşı Z. 4-6 aylık bebeği olan annelerin emzirme davranışları ile bebek beslenme tutumlarının belirlenmesi. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care* 2020; 14(4):554-563.
37. Akın B, Demir E, Gürdal A, Yılmaz S. 0-6 aylık bebeği olan annelerin bebek beslenmesine ilişkin tutumları ve tamamlayıcı besine geçiş süreleri. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2021; 12(2):472-478.
38. Yaman S, Balcı E. Anne sütünü artıran geleneksel uygulamalar. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi* 2019; 6(4):230-236.
39. Gürakan B, Özcebe H, Bertan M. Annelerin anne sütü ile ilgili deneyimleri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 1993; 36:1-10.
40. Yıldız K. Yenidoğan yoğun bakımda bebeği yatan annelerin emzirme tutumu ve emzirme başarılarının belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bursa 2019; ss:44-61.
41. Aydın B. Erken süt çocukluğu döneminde tamamlayıcı beslenmeye geçişte ve beslenme sorunlarında babanın rolü. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2021.
42. Kahraman ÖG, Ceylan Ş, Korkmaz E. 0-3 yaş arası çocukların gelişimsel değerlendirmelerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2016; 9(2):60-6.
43. Ek A, Sorjonen K, Eli K, et al. Associations between parental concerns about preschoolers' weight and eating and parental feeding practices: results from analyses of the child eating behavior questionnaire, the child feeding questionnaire, and the life style behavior check list. *Plo Sone* 2016; 11s.
44. Wright CM, Parkinson KN, Shipton D, Drewett RF. How do toddler eating problems relate to their eating behavior, food preferences, and growth? *Pediatrics* 2007; 120(4):1069-75.